

De literatuurlijst

Een andere kijk op boeken voor de lijst

Achtergrondinformatie en praktische tips voor docenten Nederlands in het voortgezet onderwijs (bovenbouw havo en vwo)

Leerlingen in de bovenbouw havo en vwo lezen literatuur als onderdeel van hun examen. U als docent begeleidt de leerlingen daarbij. Een uitdagend vraagstuk is vaak: Welke boeken mogen de leerlingen lezen? NBD Biblion zet de achtergrondinformatie voor u op een rij en geeft wellicht een andere kijk op de keuze van boeken voor op de lijst.

WAT MOET ER NU EIGENLIJK? De wettelijke eisen

Welke eisen worden er vanuit de overheid gesteld aan het lezen in de bovenbouw? Kerndoel 8 geeft aan wat er gelezen moet worden.

De leerling leert verhalen, gedichten en informatieve teksten te lezen die aan zijn belangstelling tegemoet komen en zijn belevingswereld uitbreiden.

Het referentiekader taal brengt daarnaast een onderscheid aan in het leesniveau. Onder het domein 'lezen' vallen naast de zakelijke teksten, de fictieve, narratieve en literaire teksten. Voor de bovenbouw havo en vwo gelden niveau 3F en 4F.

3F - Kan adolescentenliteratuur en eenvoudige volwassenenliteratuur kritisch en reflecterend lezen.

4F - Kan volwassenenliteratuur interpreterend en esthetisch lezen.

Kritisch lezen:

Inhoud en vorm ter discussie stellen en daarover een oordeel vormen.

Reflecterend lezen:

Literatuur als middel om de wereld te verkennen en eigen gedachtes over allerlei kwesties vormen.

Interpreterend lezen:

De bereidheid zich te verdiepen in de betekenis van een werk, plus interesse hebben in de verteltechniek, de romanstructuur en de 'bedoeling' van de auteur.

Esthetisch lezen:

Uitspraken doen over de schoonheid van het literaire werk en over de werking van sommige stijl- en structuurelementen.

‘Een leesleven begint of eindigt met de boekenlijst op school.’

Joost van Velzen, Trouw.

Literatuur wordt op havo en vwo getoetst in het schoolexamen. Dat kan zowel in een mondeling examen als in een schriftelijk examen of in een combinatie daarvan. Het is ook mogelijk een deel van het examen in de vorm van een leesdossier te examineren. In het examenprogramma Nederlandse taal en literatuur havo/vwo onder eindterm 7 'Literaire ontwikkeling' staat wat en hoeveel de leerlingen moeten lezen:

De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met een aantal door hem geselecteerde literaire werken.

** Minimumaantal: havo 8, vwo 12, waarvan minimaal 3 voor 1880.*

** De werken zijn oorspronkelijk geschreven in de Nederlandse taal.*

'Minimumaantal' laat zien dat het docenten en leerlingen vrij staat te kiezen voor een hoger aantal literaire werken. Met de woorden 'door hem geselecteerde' wordt aangegeven dat de leerling de literaire werken zelf kiest, onder andere op grond van door de docent aangeboden keuzemogelijkheden.

Verskil havo en vwo

Tussen schoolexamens voor havo en vwo kan, naast het in het examenprogramma genoemde verschil in het aantal werken, op nog drie andere manieren worden gedifferentieerd:

1. Door een onderscheid te maken tussen de te lezen teksttypen.
Bijvoorbeeld: op het vwo meer en complexere volwassenliteratuur, op havo mag ook nog adolescentenliteratuur op de lijst.
2. Door een onderscheid te maken tussen de eisen die aan de teksten worden gesteld ten aanzien van structuur, thematiek, inhoud en taalgebruik.
3. Door de verschillen tussen 3F en 4F in de beoordelingsinstrumenten bij literatuur te verwerken.
Wat betreft de teksttypen gaat het bij 3F om adolescentenliteratuur en eenvoudige volwassenenliteratuur, bij 4F gaat het om volwassenenliteratuur. De manier waarop die literatuur gelezen moet kunnen worden, is op 3F kritisch en reflecterend en op 4F interpreterend en esthetisch.

‘Als een leerling boeken leest die veel te moeilijk voor hem zijn, zal hij ontmoedigd of gefrustreerd raken en uiteindelijk afhaken.

Omgekeerd zal een leerling die boeken leest die te makkelijk voor hem zijn, zich snel gaan vervelen.’

Lezen voor de lijst

Literaire competenties

Belangrijk bij de keuze voor de te lezen boeken is vervolgens het literaire competentieniveau van de leerling. Literaire competentie is het vermogen literatuur te lezen, te begrijpen en te waarderen. Theo Witte, voormalig universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen deed onderzoek naar het literaire ontwikkelingsproces van havo- en vwo-leerlingen.

Uit het onderzoek blijkt dat literatuuronderwijs effectiever is naarmate het beter aansluit bij het competentieniveau van de leerling. Als een leerling boeken leest die veel te moeilijk voor hem zijn, zal hij ontmoedigd of gefrustreerd raken en uiteindelijk afhaken. Omgekeerd zal een leerling die boeken leest die te makkelijk voor hem zijn, zich snel gaan vervelen.

De meeste lezers lezen het liefst binnen hun comfortzone en kiezen genres en schrijvers die ze al kennen en waarderen. Leerlingen moeten echter, om zich te kunnen ontwikkelen, worden uitgedaagd en gestimuleerd worden om buiten hun comfortzone te treden. Het leren vindt dan plaats in de zone van naaste ontwikkeling, waarin de leerling zich begeeft op onbekend terrein, maar daarbij terug kan vallen op een stevige basis van reeds verworven kennis en vaardigheden.

Literaire competentie is niet aangeboren, maar moet worden ontwikkeld. Deze ontwikkeling verloopt in verschillende stadia:

- Een leerling moet eerst leren dat lezen, om wat voor reden dan ook, een bevredigende ervaring kan zijn **(N1, belevend lezen)**.
- Hij maakt kennis met verschillende genres en onderwerpen en ontwikkelt vaak bepaalde voorkeuren **(N2, herkenkend lezen)**.
- Pas daarna kan de behoefte ontstaan om zich door literatuur mee te laten nemen naar tot dan toe onbekende werelden. Ook ontstaat het besef dat een verhaal een 'diepere betekenis' kan hebben **(N3, reflecterend lezen)**.
- Langzamerhand ontwikkelt de leerling een gevoeligheid voor stijl. Niet alleen de gebeurtenissen, maar ook de manier waarop het verhaal verwoord en geconstrueerd is, worden betrokken in de interpretatie **(N4, interpreterend lezen)**.
- Leerlingen die veel en graag lezen beseffen gaandeweg dat literatuur een cultuuruiting is die in samenhang met andere cultuuruitingen en vanuit historisch perspectief bestudeerd kan worden **(N5, letterkundig lezen en N6, academisch lezen)**.

‘Literatuur lezen is iets wat je kunt leren. Vergelijk het met leren zwemmen (...) Net als met zwemmen verloopt de ontwikkeling van je vermogen om literatuur te lezen in verschillende stappen. Naarmate je meer en steeds moeilijkere boeken leest, neemt je niveau toe. Je wordt er steeds beter in. En dingen die je kunt, worden vaak ook leuker.’

Lezen voor de lijst

De website www.lezenvoordelijst.nl is gebaseerd op de literaire competenties.

De site bevat informatie over de niveaus, opdrachten en een lijst met driehonderd Nederlandse titels voor de bovenbouw waarin rekening wordt gehouden met de moeilijkheidsgraad én de beleavingswereld van de lezer.

Een mooie aanvulling hierop vormt **de Uittrekselbank** van NBD Biblion met een verzameling van meer dan 2700 uittreksels en 360 auteursportretten.

LEESLIJSTEN IN DE PRAKTIJK Schooleisen

In de praktijk worden lijsten meestal samengesteld door docenten Nederlands, al dan niet in samenwerking met sectievoorzitters en afdelingshoofden. Ook leerlingen kunnen zelf boeken kiezen.

Naast de eis van oorspronkelijk Nederlandstalige boeken en aan de vwo-leerling drie boeken van voor 1880, stellen docenten vaak hun eigen eisen.

Bijvoorbeeld:

- maximaal één boek van een auteur
- poëzie: een hele bundel van een auteur
- geen novellen (100 p. of minder)
- geen essays/columns
- geen detectives

Een ander 'eisenlijstje' kan zijn:

- een roman van voor 1950
- poëzie
- een klassieker
- een roman die past binnen LOB (loopbaanoriëntatie)

Een leeslijst kan ook 'vrijer' worden aangeboden. Een mooie lijst bevat boeken van verschillende auteurs uit verschillende periodes en laat bij voorkeur een leesontwikkeling zien.

Samengevat

Staat u als docent voor de taak om een leeslijst samen te stellen? Houd dan in ieder geval rekening met:

- de eisen: oorspronkelijk Nederlandstalige titels en drie titels voor 1880 (voor vwo)
- aansluiting bij literaire competenties van verschillende niveaus (Wat kan de leerling aan?)
- aansluiting bij het kritisch denkvermogen van de leerling
- aansluiting bij de belevingswereld van de leerling (niet te verwarren met het feit dat de boeken op een lijst allemaal 'leuk' moeten zijn. Boeken lezen valt onder schoolwerk en niet al het schoolwerk is altijd leuk).
- een gevarieerd aanbod
- een verrassend en origineel aanbod

Voor wat betreft een verrassend en origineel aanbod geeft NBD Biblion u graag nog enkele suggesties. Denk bijvoorbeeld ook eens aan:

- verfilmde boeken
- goede Young Adult literatuur
- enkele boeken rond een populair thema
- literaire non-fictie, bijv. waargebeurde verhalen, reisverslagen, literaire biografieën
- moderne literatuur (nieuwe boeken, nieuwe auteurs)
- onderwijsrecensies op shop.nbdbiblion.nl
- winnaars Beste Boek voor Jongeren
- winnaars Inktaap

‘De discussie over welke boeken op de lijst mogen is van alle tijden.’

Joost van Velzen, Trouw.

Er zijn ook lijsten waarin boeken onder een bepaald thema worden ingedeeld. Geschikte literaire thema's kunnen bijvoorbeeld zijn:

- een periode of stroming
- een auteur
- de historische roman
- de Tweede Wereldoorlog
- Vlaamse literatuur
- reisliteratuur
- religie en literatuur
- engagement in de literatuur

